

32 Rum & Kök, Vandrarhemmet och Kapten Johanssons villa
Guldet 17, Sigtuna kommun

Kulturmiljöanalys inför planbesked

32 Rum & Kök, Vandrarhemmet och Kapten
Johanssons villa

Guldet 17, Sigtuna kommun

Kulturmiljöanalys inför planbesked

Datum: 2021-12-20

Beställare:

RO Properties AB genom Simon Svensson

Wenanders Byrå

Ferkens Gränd 3

111 30 Stockholm

Tel: +46 70 614 14 55

www.wenanders.se

Upprättad av:

Vicki Wenander, bebyggelseantikvarie och personcertifierad som
sakkunnig för kulturvärden enligt KUL2.

Omslagsfoton:

- Utsnitt ur 1930 års stadsplan.
- Kapten Johanssons villa år 1913.
- 32 Rum & Kök hösten 2021.
- Vy från hamnen mot 32 Rum & Kök, hösten 2021.

Där bildkälla ej anges är fotografierna tagna av Vicki Wenander.

INNEHÅLL

INLEDNING	4
Om denna handling	4
Underlag	4
Metod.....	5
Introduktion till fastigheten	6
FÖRFATTNINGSSKYDD OCH TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN	11
Fornlämningen Sigtuna stadslager	11
Riksintresse för kulturmiljövården.....	11
Sigtunas bevarande- och förnyelseplan	12
Gällande detalplaner.....	13
HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING	14
Fastighetsbeteckningar över tid	14
Lång tradition av garveri- och tegelproduktion.....	14
Sommarnöje vid 1800-talets slut.....	14
Ett av landets tidigaste vandrarhem.....	14
Elevhem åt Sigtunastiftelen.....	15
Hotell och konferensverksamhet	15
Historiska kartor och fotografier.....	13
Fastighetens kronologi.....	43
FASTIGHETENS KULTURVÅRDEN	46
Kulturhistorisk karaktärsbeskrivning	46
Kulturvärdesbeskrivning.....	46

REKOMMENDATIONER OCH RIKTLINJER	47
Övergripande förhållningssätt.....	47
Byggnader och bebyggelseelement att värna.....	47
Trädgårdselement och utrustning att värna.....	47
Lyfta fram, stärka och förädla	47
KÄLLOR.....	48
Internet.....	48
Otryckta källor	48
Tryckta källor.....	48

INLEDNING

Om denna handling

Sigtuna Guldet Holding AB planerar för att ansöka om planbesked för fastigheten Guldet 17, hos Sigtuna kommun. Syftet är att möjliggöra för ny flerbostadbebyggelse inom fastigheten. I denna kulturmiljöanalys redogörs för fastighetens bebyggelseutveckling och kulturhistoriska karaktär. Handlingen är tänkta att bifogas till ansökan om planbesked och den kan även fungera som kunskapsunderlag i en framtida planprocess.

Kulturmiljöanalysen beskriver kulturvärden och kulturhistorisk karaktär hos fastigheten och dess närområde, baserat på markanvändning och bebyggelse över tid.

Underlag

Som underlag för kulturmiljöanalysen ligger äldre kart- och bildmaterial över området, tidigare framtaget utredningsmaterial vid tidigare förändringar inom och i närheten av fastigheten samt kommunens råd och riktlinjer för hantering av kulturvärden i området. Undertecknad har även genomfört platsbesök under senhösten och vintern 2021-2022. Se vidare i källförteckningen i slutet av denna handling.

Bebyggelsen på fastigheten Guldet 17, sedd från söder i oktober 2021.

Fastigheten ligger inne i Sigtuna, strax väster om småbåtshamnen, som sträcket sig fram till den brygga som en gång hört till det sommarmöje, vars huvudbyggnad som fortfarande ingår i dagens bebyggelsekomplex. Källa: Sigtunakartan.

Metod

Kulturmiljöanalysen baseras på DIVE-metodiken, som presenteras utförligt i Riksantikvarieämbetets översättning av den norske Riksantikvarens rapport *Kulturmiljöanalys: En vägledning för användningen av DIVE-analys*, från 2009. Rapporten finns att ladda ner på www.raa.se.

DIVE-metodiken hjälper till att lyfta fram kulturarvets betydelse som resurs och kvalitet i samband med utveckling av landskaps- och bebyggelsemiljöer.

Strukturen för metodiken är att den är flexibel, metodiskt öppen, tvärsektorieell och samverkansorienterad. DIVE baseras snarare på *vad* som bör hanteras för att nå uppsatta mål, än att den innehåller exakta anvisningar om *hur* arbetet ska genomföras. Meningen är att man, med stöd av DIVE-metodiken, vid varje enskilt tillfälle ska välja ut och anpassa arbetet efter respektive projekts förutsättningar och behov. DIVE ska ses som ett hjälpmedel för att sortera, diskutera och bearbeta information i plan- och utvecklingsprocesser. DIVE ska vara en arena för ifrågasättande, kritiskt och kreativt tänkande och bana väg för tvärfackligt och tvärsektorieellt engagemang, samarbete, delaktighet och kommunikation.

De fyra bokstäverna står för:

- D = describe/beskriva,
- I = interpret/tolka,
- V = value/värdera och
- E = enable/aktivera.

Denna kulturmiljöanalys innehåller de tre första stegen (DIV), där värderingen delvis baseras på de ställningstaganden som redan tidigare gjorts av länsstyrelsen och Sigtuna kommun. Det fjärde steget i analysmetodiken (E) hanteras i ett kommande planarbete.

DIVE-analysens struktur och principer

Analysprocessen

DIVE kan fungera både som ett integrerat planeringsunderlag och en självständig kunskapsprocess. I båda fallen är avsikten att omvandla kulturhistorisk information från passiv till funktionell kunskap genom ett kritiskt och kreativt, systematiskt och målmedvetet arbete. Analysens kulturhistoriska profil består av ett brett spektrum

av naturbetingade och samhällsmässiga förutsättningar, föreställningar och teman. Strukturen baseras på fyra grundläggande frågor, som alla på olika sätt tar upp förhållandet och balansen mellan kontinuitets- och förändringsfrämjande krafter inom området.

- D** - Vad berättar dagens landskap och miljö om områdets ursprung, utveckling och karaktär?
- I** - Vart för har vissa element och karaktärsdrag haft speciell betydelse i samhället?
- V** - Vilka historiska delar och karaktärsdrag har speciell värde, kan de utvecklas och var går gränsen för vad de får?
- E** - Hur kan områdets utpekade, historiska karaktärsdrag och resurser förvaltas och utvecklas?

D = Describe (beskriva), **I** = Interpret (tolka), **V** = Value (värdera), **E** = Enable (aktivera)

De fyra frågorna besvaras i fyra steg: S1 – beskrivning, S2 – tolkning, S3 – värdering och S4 aktivering. Dessutom består analysen av Input – förberedelse och Output – sammanfattning. För att göra det lättare att följa beskrivningarna i vägledningen används olika färger vid genomgången av de olika stegen.

Dive-analysen kan ses som en kunskapsprocess, där de olika stegen hänger samman som länkar i en kedja.

I vägledningen beskrivs stegen som fristående för att tydliggöra att de har olika betydelse under kunskapsutvecklingen. Praktiska erfarenheter visar att det är naturligt och lämpligt både att låta stegen överlappa och att arbeta parallellt med olika uppgifter. För att få en god samverkansprocess och givande diskussioner kan det till exempel vara ändamålsenligt att arbeta med två steg parallellt (S1 och S2, S2 och S3, och S3 och S4).

Steg	Målsättning	Aktuella arbetsuppgifter
Förberedande	Input	Struktur och arbetsprogram för analysen
S1 Beskrivande	Områdets historiska karaktär	Etablera kunskapsöversikt, sammanställa, beskriva och bearbeta information om områdets ursprung, utveckling och karaktär
S2 Tolkande	Områdets historiska betydelse	Studera områdets historiska läsbarhet, betydelsebärande och förmedlande innehåll, integritet, autenticitet och tillstånd
S3 Värderande	Områdets värden och möjligheter	Diskutera de kulturhistoriska resursernas värde, utvecklingspotential, sårbarhet, tävlighetsgränser och förändringskapacitet
S4 Aktiverande	Områdets handlingsmöjligheter	Definiera handlingsmöjligheterna för att aktivera kulturarvet, föreslå strategier och principer för förvaltning och utveckling
Sammanfattande	Output	Sammanfattning av analysens innehåll, resultat och rekommendationer

© Kulturmiljöanalys

Utdrag ur *Kulturmiljöanalys: En vägledning för användningen av DIVE-analys*.

Introduktion till fastigheten

Området där fastigheten Guldet 17 ligger är beläget strax väster om Sigtuna gamla stad, mellan Stora vägen och den vik där det på 1880-talet anlades en hamn. Området består av en blandad bebyggelse, successivt uppförd från sent 1800-tal och fram till idag. Utmed Mälaren och hamnen löper den strandpromenad som kommunen lät anlägga i slutet av 1900-talet.

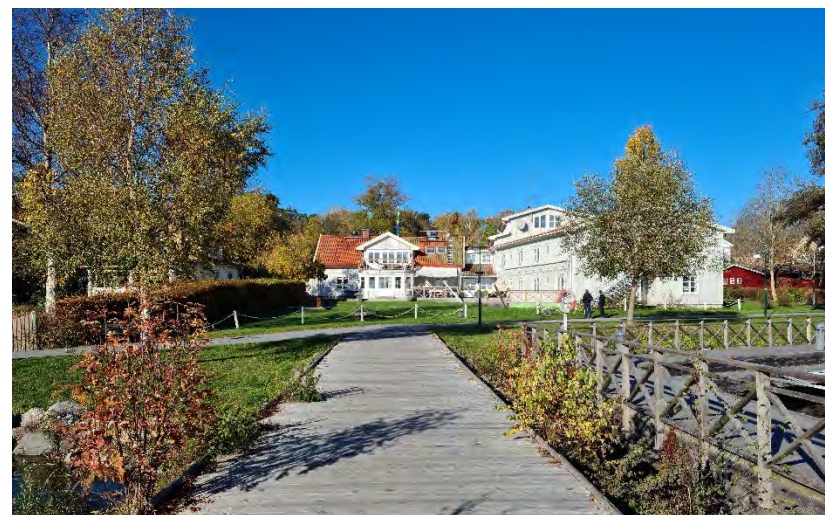
Terrängen i området och på den aktuella fastigheten Guldet 17 slutar ner mot Mälaren och strandpromenaden. Idag ingår inte strandremsan i fastigheten, men den gjord det tidigare och den brygga som idag ligger nedanför Guldet 17 har tidigare varit en del av den före detta sommarnöjesanläggningen. Innan sommarnöjet uppfördes låg det garverier och ett tegelbruk på platsen och bryggan användes där för dessa verksamheter.

Dagens bebyggelse inom Guldet 17 har byggts ut successivt. Dess äldsta del består av en liggstimrad villa, uppförd som ett sommarnöje under 1800-talets senare del. (Vid denna tid var fastigheten betydligt större än idag, med omgivande trädgård och egen brygga, och några av de hus som än i dag ligger strax väster om Guldet 17 hörde då till sommarnöjet.) På 1940-talet övergick fastigheten till att nyttjas som vandrarhem och den före detta villan byggdes då till med en nästintill kvadratisk del mot öster. På 1980-talet utökades bebyggelsen ytterligare mot öster, med framför allt fler bostadsrum, och på 2000-talet försågs den ursprungliga timmerbyggnaden med en mindre tillbyggnad mot väster.

Den befintliga bebyggelsen inom fastigheten består således av en före detta privatbostad som under de senaste 100 åren byggts om och till vid flera tillfällen, med syfte att användas för mänskliga möten med tillhörande övernattnig. Det har lett till att fastigheten idag, till skillnad från den ursprungligen friliggande villan med en prunkande omgivning, karaktäriseras av att vara relativt hårt exploaterad och kringskuren av sin omgivning.

Hamnen i förgrunden, med fastigheten Guldet 17 mitt i bilden.

Fastigheten Guldet 17, sedd från söder i oktober 2021.

Guldet 17, sett från strandpromenaden.

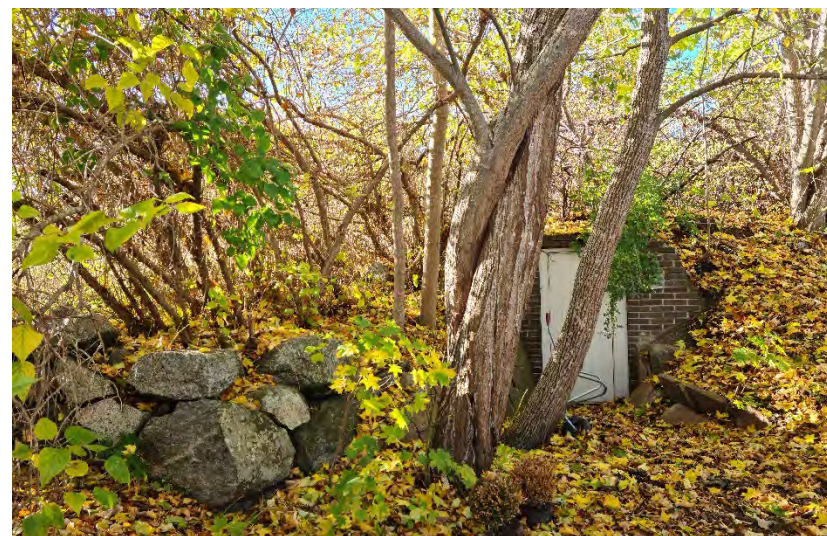

Fastigheten Guldet 17, sedd från norr och Stora Gatan. Källa: Google Maps.

På gräsmattan söder om bebyggelsen finns ett gammalt kvarnhjul.

Interiörbilder från timmerbyggnadens bottenvåning.

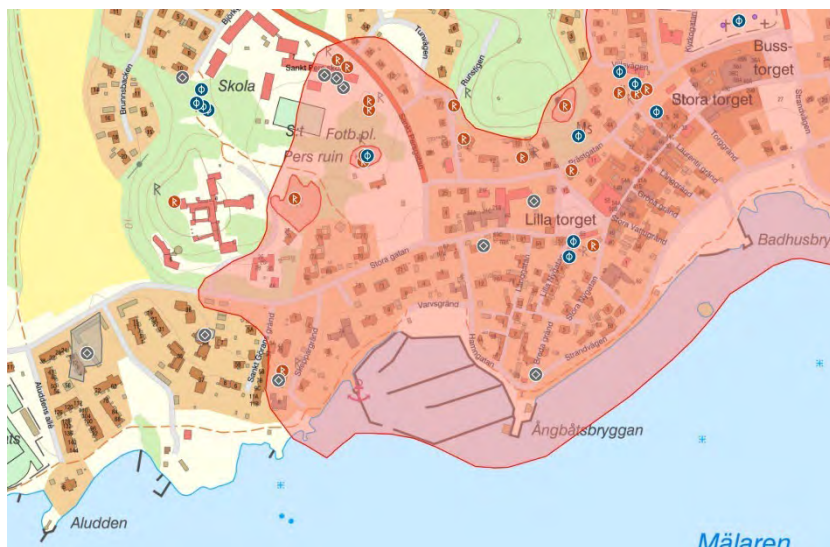

FÖRFATTNINGSSKYDD OCH TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDEN

Fastighetens kulturvärden och kulturhistoriska karaktär skyddas genom flera olika lagrum.

Fornlämningen Sigtuna stadslager

Fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar skyddas enligt kulturmiljölagens andra kapitel. Registrerade lämningar redovisas i det digitala fornlämningsregistret Fornsök (se nedan). Här framgår att Guldet 17 ingår i *fornlämningen L2015:2168/RAÄ-nummer: Sigtuna 195:1*, som är det stadslager som sträcker sig över hela gamla Sigtuna. Det innebär att grävningsarbeten på fastigheteten är tillståndspliktiga hos länsstyrelsen. Det är också möjligt att det finns ännu icke påträffade fornlämningar inom fastigheten.

Utsnitt ur Fornsök, där det framgår att Guldet 17 ingår i fornlämningen L2015:2168, Sigtuna stadslager. Källa: <https://app.raa.se/open/fornsok/>.

Guldet 17 ligger inom *Sigtuna stad [AB65]*, ett av landets riksintressen för kulturmiljövärden. Riksintresset är ett statligt anspråk och regleras av 3 kap. 6 § i miljöbalken.

Riksantikvarieämbetets motivering för riksintresset lyder:

A. Småstadsmiljö som bevarat uppbyggnaden och storleken av landets äldsta ännu existerande och under den tidiga medeltiden mest betydelsefulla städer och som speglar ett kungligt inflytande och en kyrklig utpost mot det hedniska Uppsala, med många kyrkliga anläggningar från medeltiden samt småskalig trästadsbebyggelse.

B. Institutionsmiljöer i området utanför den gamla stadskäman, som speglar arkitekturutvecklingen och rörelser inom Svenska kyrkan och utbildningsväsendet vid 1900-talets början.

Uttrycken för riksintresset är:

A. Planmönstret med Stora Gatan, smala tvärgränder och långsmala kvarter och tomter som går tillbaka till anläggningstiden på 970-talet, samt utanför detta en mer oregelbunden planstruktur som visar den fortsatta utvecklingen under medeltiden och smärre förändringar och utvidgningar fram till 1800-talets mitt. Den småskaliga träbebyggelsen med dess huvudsakligen slutna karaktär utmed Stora Gatan och utanför detta glesare bebyggelse och lummiga trädgårdar. Kyrkoruinerna i utkanten av det medeltida stadsområdet och Mariakyrkan, som ursprungligen var dominikanerklostrets kyrka. Zonen utan bebyggelse, eller med mycket sparsam bebyggelse, närmast utanför den gamla stadskäman.

B. De välbevarade institutionsmiljöerna med bebyggelse som speglar utvecklingen från nationalromantik till funktionalism, bl.a. Sigtunastiftelsen, genom vilken den svenska unglyrkörörelsen etablerade sig i Sigtuna på 1910-talet samt Sigtuna läroverk och Sigtunaskolan från 1920-talet. Planering, parkanläggningar, gestaltningsmässiga värden. Flera kurs- och konferensgårdar.

Sigtunas bevarande- och förnyelseplan

2019 antog kommunfullmäktige en ny bevarande- och förnyelseplan för Sigtuna stad. Syftet med dokumentet är att det ska ”vara ett stöd för fastighetsägare, invånare och kommunens nämnder och tjänstemän, i fråga om att bevara och utveckla Sigtuna stads kulturmiljövärden på bästa sätt idag och för framtiden.” Det anges vidare att ”[p]lanen är tungt vägledande för kommunens planarbete och bygglovgivning, och utgör således en stark viljeyttring vad gäller skydd och utveckling av kulturhistoriska värden.”

I bevarande- och förnyelseplanen beskrivs kvarterets värdebärande karaktärsdrag som:

Fasader av träpanel alternativt stenhus med fasad av mexitegel. I området som helhet finns såväl inslag av Sigtunas äldre och typiska trähusbebyggelse, som senare moderna/postmoderna inslag. Trots att viss bebyggelse tillkommit efter 1986 så är den glesa karaktären hos kvarteret bevarad. (s. 181)

På sidan 179 anges vidare att:

Trots att viss bebyggelse tillkommit efter 1986 så är den glesa karaktären hos kvarteret bevarad. Vissa gårdsmiljöer med strukturer ska bevaras och inte bebyggas, exempelvis trädgård och träd på Guldet 14.

Bebyggelsen inom Guldet 17 beskrivs på sidan 181 som:

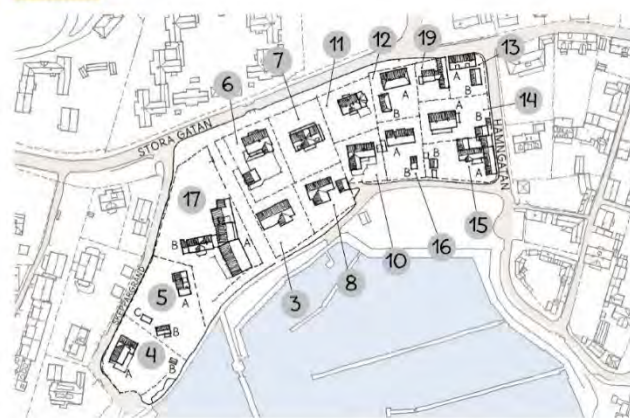
17a Träbyggnad i 2 våningar. Byggnaderna har tidigare använts som vandrarhem och elevhem. Om- och tillbyggt 1986 efter ritningar av Bengt & Doris Jerström, Sigtunaarkitekter AB.

17b Panelad, timrad byggnad i 1 våning med inredd vind, äldsta delen uppförd före 1884. Om- och tillbyggt 1986 i utformning lika 17a.

I riktlinjerna för kvarteret Guldet (se illustration till höger) anges hur man ska förhålla sig till värdebärande karaktärsdrag vid restaurering, om- och tillbyggnad. Här anges också vilka material, kulörer, takvinklar och karaktärsdrag som är lämpliga för utemiljön.

Kvarteret Guldet

Hamnen

Orientering

Bostadskvarter med gles bebyggelse som ligger i den centrala stadens yttre gräns. Kvarteret gränsar i norr mot Stora gatan. Merparten av bebyggelsen är uppförd efter 1910 och kvarteret som helhet är av olikartad karaktär. Generellt låg 1-våningsbebyggelse mot sjösidan och högre 2-våningsbyggnader mot Stora gatan.

Kvarteret bedöms ha ett kulturhistoriskt värde och representerar Sigtunas utveckling under senare delen av 1900-talet med moderna anpassningar av den historiska bebyggelsestrukturen. Ett flertal av byggnaderna har ritats av Bengt & Doris Jerström, Sigtunaarkitekter AB.

Riktlinjer

Vid restaurering och vid om- eller tillbyggnad ska hänsyn tas till de enskilda byggnadernas värdebärande karaktärsdrag, exempelvis vad gäller material, utformning, proportioner, uppförandetid etcetera.

Vid eventuell nybyggnation bör takvinklarna vara 25-35°, med undantag av Guldet 4 och 5 där 45° kan tillåtas.

Takmaterialet bör vara lertegel eller ståndfalsad plåt. Fasadmaterialet bör vara träpanel av traditionell typ. Fasadfärgerna på byggnaderna bör vara ljusa linoljefärger, ljus puts eller Falu rödfärg. För att trädgårds-karaktern ska bevaras ska bebyggelsen läggas fritt i kvarterets mellersta och västra del. Inhägnader ska utföras i form av plank, spjälstaket eller häckar av traditionell typ.

Trots att viss bebyggelse tillkommit efter 1986 så är den glesa karaktären hos kvarteret bevarad. Vissa gårdsmiljöer med strukturer ska bevaras och inte bebyggas, exempelvis trädgård och träd på Guldet 14.

Sidan 179 i kommunens bevarande- och förnyelseplan för Sigtuna stad, antagen av kommunfullmäktige 2019. Här ges skräddarsydda riktlinjer vid förändring och förnyelse.

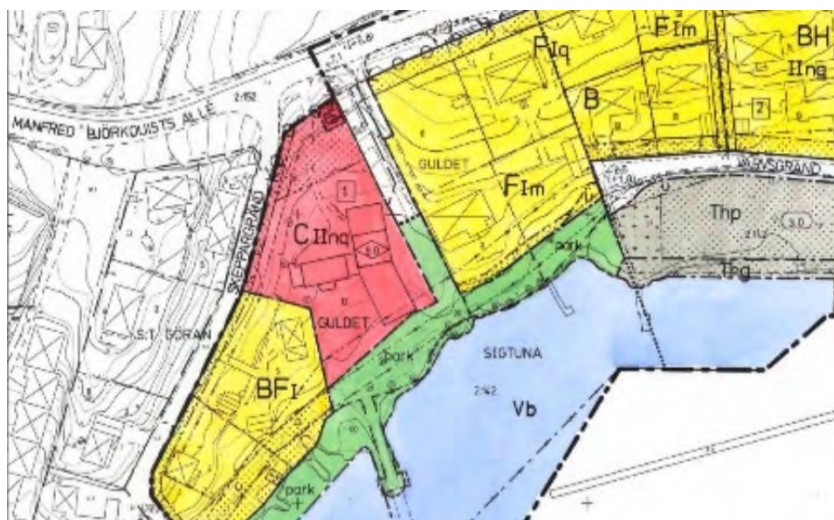

Gällande detaljplaner

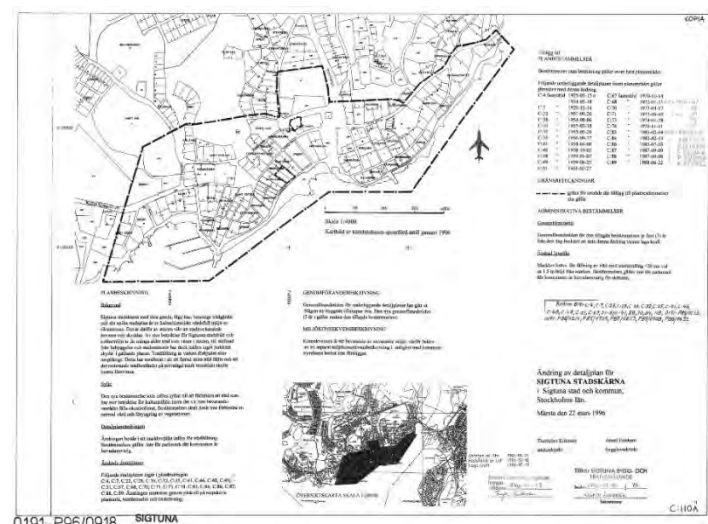
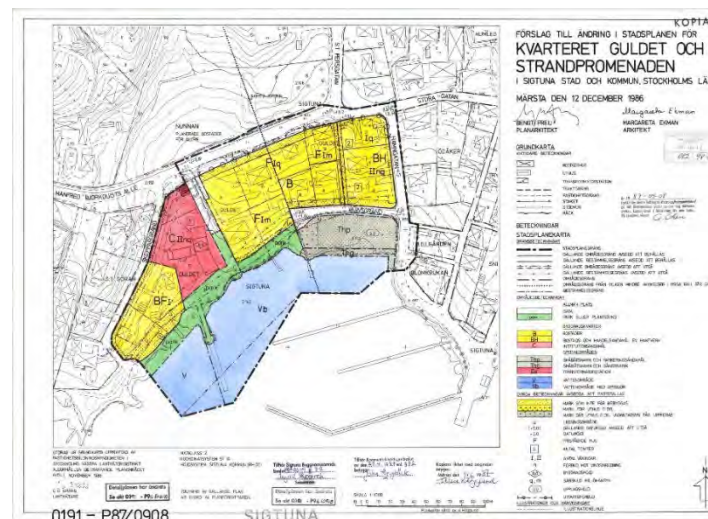
Fastigheten omfattas av två detaljplaner: C88, fastställd 1987-09-08 och C110Ä, beslutad 1996-05-21.

C88 är bland annat upprättad för att möjliggöra strandpromenaden. På plankartan har Guldet 17 försett med "lilla q", vilket i detta fall betyder att: "Inom med q betecknat område får inte sådan ändring av en byggnad vidtas som förvanskar dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningens egenart". I den tillhörande planbeskrivningen saknas dock Guldet 17 i det textstycke som anger vilka fastigheter som har försetts med lilla q.

C110Ä är upprättad för att förhindra att träd som har stor betydelse för kulturmiljön inom planområdet fälls okontrollerat. Enligt detaljplanen krävs marklov för fällning av träd med stamomfång som överstiger 30 cm vid ca 1,5 meters höjd, från marken räknat.

Utsnitt ur detaljplan C88. (Hela planen visas till höger.) Källa: Sigtuna kommun.

HISTORISK BAKGRUNDSBESKRIVNING

Fastighetsbeteckningar över tid

Kvarteret Guldet låg länge utanför den egentliga staden. Området gick under namnet Västra kvarteret och marken var indelad i tomter. Dagens fastighet Guldet 17 låg inom Västra kvarterets tomter nummer 41, 42, 43 och 45. Kvarternamnet Guldet introducerades först 1929.

Dagens Guldet 17, en beteckning som alltså ännu inte fanns, var då centralt beläget inom den större fastigheten Guldet 1. Senare, i samband med en fastighetsdelning, fick den del där dagens bebyggelse ligger namnet Guldet 9, och i samband med ännu en fastighetsdelning fick fastigheten namnet Guldet 17.

Lång tradition av garveri- och tegelproduktion

Under lång tid, kanske redan på 1700-talet, har det bedrivits garveriverksamhet väster om staden, utmed Mälarens strand. Att så varit fallet framgår tydligt av yrkestitlarna på de personer som över tid ägt de tomter som så småningom blivit Guldet 17. Under 1800-talet har det även drivits ett tegelbruk på platsen, vilket framgår av såväl historiska nedteckningar som äldre kartor.

Sommarnöje vid 1800-talets slut

Vid 1870-talets början köptes tomterna och nyttjanderätten för strandremsan av ångfartygsbefälhavare Carl Richard Johansson. Han lät uppföra ett för sin samtid karaktäristiskt sommarnöje på platsen. Den timrade huvudbyggnaden med sexdelar plan försågs med en generös frontespis med stora fönster mot Mälaren. Antagligen, men det är svårt att utläsa av källmaterialet, fanns det en glasad veranda på bottenvåningen. Mer ovanlig var den sidoställda entrén i en tillbyggnad på östra gaveln.

Nere i vattnet, rakt nedanför huvudbyggnaden, sträckte sig en brygga (eller en pir?) ut i Mälaren, kanske samma brygga/pir som tidigare nyttjats för garveriverksamhet och tegeltransporter. Längst ut på bryggan/piren uppfördes ett badhus. Bostadshuset omgavs av en stor trädgård, där det troligtvis odlades såväl nytto- som prydnadsväxter. Att döma av äldre kartor och äldre fotografier fanns det en stor och för tiden karaktäristisk rundel framför verandan. På ömse sidor om vägen mellan bryggan och det stora huset växte två stora träd. Vyn mot vattnet var således strängt symmetrisk.

Efter Kapten Johanssons tid nyttjades byggnaden och dess trädgård som sommarnöje och bostad av flera andra familjer, som kom att komplettera och förändra anläggningen till deras respektive behov. Det arkivmaterial som påträffats hittills innehåller begränsad information om vilka tillägg och förändringar som tillkom, men det framgår av kartmaterial och fotografier att det mindre bostadshus som idag ligger på grannfastigheten i öster tycks ha uppförts runt 1910. Troligtvis användes Kapten Johanssons villa som sommarnöje, eller till och med som permanentbostad, fram till 1930-talet.

Ett av landets tidigaste vandrarhem

På 1940-talet byggdes det före detta sommarnöjet om och till, för att därefter drivas som vandrarhem i Svenska Turistföreningens regi. (Det första vandrarhemmet öppnades i Gränna 1933.) Förändringarna baserades på de bygglovshandlingar som 1941 lämnades in till stadsbyggnadskontoret. Om- och tillbyggnaden gestaltades av den för Sigtuna så betydelsefulla arkitekten John Åkerlund. Han har satt sin prägel på staden genom att gestalta Sigtunastiftelsen, Sigtunaskolan, Lekmannaskolan och Sigtunastiftelsens Humanistiska läroverk.

Ombyggnaden till vandrarhem innebar att den entrébyggnad på huvudbyggnadens östra sida revs, för att ersättas med en ny. Den fick i sin tur fungera som länk till den relativt stora och nästintill kvadratiska tillbyggnad som uppfördes öster därom. Det var troligtvis vid detta tillfälle som hela anläggningens exteriör omgestaltades till en för samtiden helt modern stildräkt.

Det är rimligt att anta att även interiören genomgick en uppdatering vad gäller ytskikt och inredning, men de av arkitekt Åkerlund upprättade bygglovshandlingarna visar att man vid denna ombyggnad inte genomförde några omfattande förändringar av timmerbyggnadens planlösning.

Vad gäller utemiljön verkar inte den heller ha genomgått några större omgestaltningar, men att döma av de fotografier som finns på vandrarhemsanläggningen går det att utläsa att man tycks ha lagt igen de nyttoodlingar som tidigare funnits i trädgården och att man, på funktionalistiskt vis förenklat och stramat upp prydnadsodlingarna.

Elevhem åt Sigtunastiftelsen

1970 upprättade arkitekt Lars Åkerlund, i samarbete med sin far Johan Åkerlund, ett ombyggnadsförslag för att modernisera och anpassa vandrarhemmet till ett provisoriskt elevhem åt Sigtunastiftelsen, i väntan på att de ska uppföra ett nytt elevhem.

Inte heller vid denna ombyggnad genomfördes några omfattande ombyggnader eller förändringar. I huvudsak handlade förändringarna om att anpassa byggnaden till gällande hygien-, hälso- och brandskydds krav för den nya verksamheten. Hur och i vilken omfattning utemiljön förändrades under denna tid eller på grund av den något förändrade funktionen har inte gått att utröna under

Efter att Sigtunastiftelsen lämnat byggnaden, tycks den återigen ha fungerat som vandrarhem under ytterligare en tid.

Hotell och konferensverksamhet

1982 köpte Sigtuna kommun fastigheten, för ett par år senare lägga ut den till försäljning. Vid samma tid styckades Guldet 9 i två delar och Guldet 17 bildades.

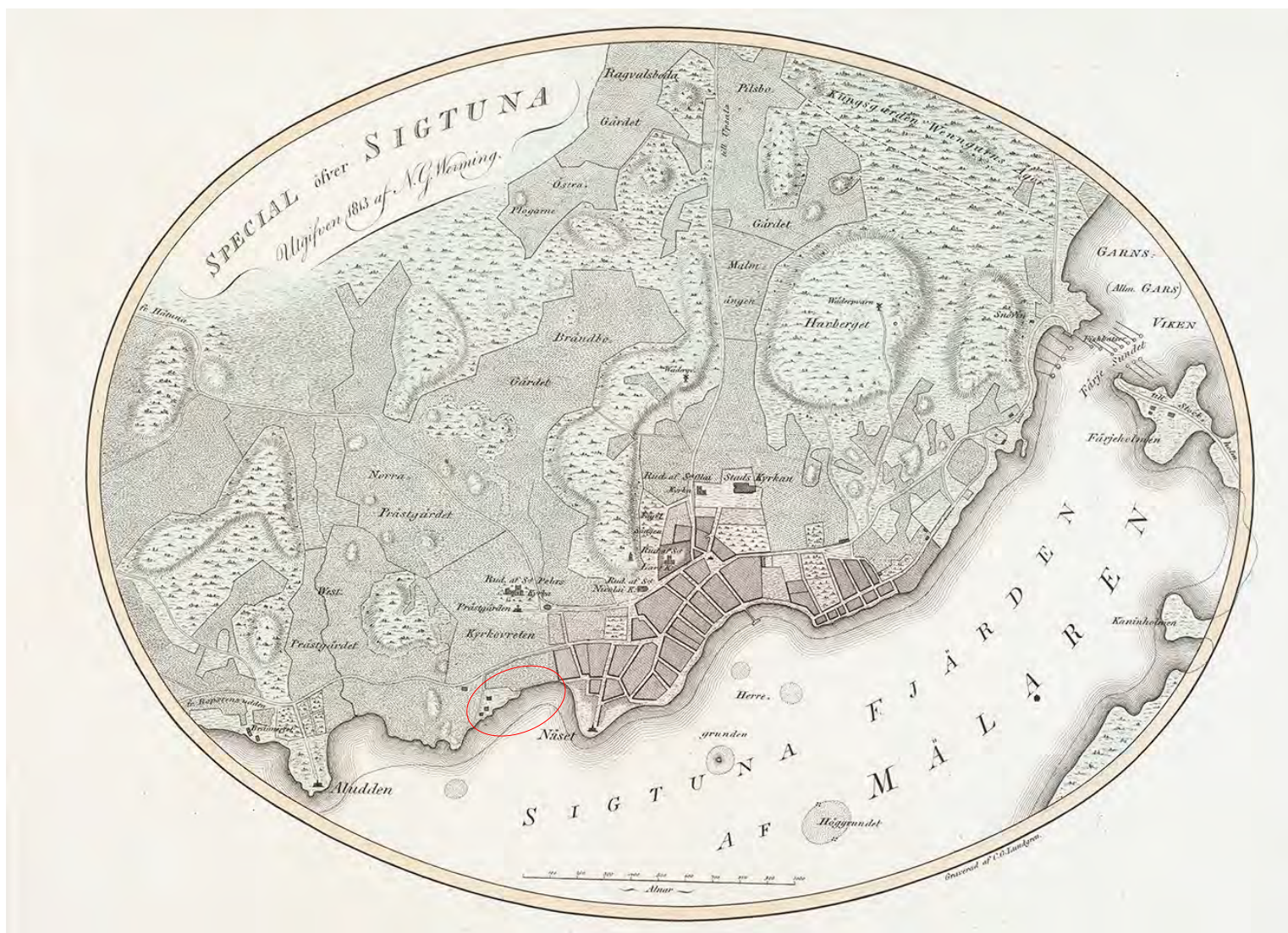
1985 inledde den nye ägaren till Guldet 17 en planprocess för att konvertera det före detta vandrarhemmet till en konferensanläggning. Året därefter gav byggnadsnämnden lov att bygga om den befintliga bebyggelsen och att bygga till den befintliga anläggningen. Förslaget gestaltades av Sigtunaarkitekter AB, Doris och Bengt Jerström, som haft stor inverkan på staden Sigtunas gestaltningsmässiga utveckling under 1900-talets senare del.

Tillbyggnaden förstärkte den skalförskjutning mellan den ursprungliga huvudbyggnaden och tillbyggnaden mot öster, som uppstått redan på 1940-talet. Tillbyggnaden innebar också en skalförskjutning inom kvarteret, dels genom att bebyggelsen inom Guldet 9 blev betydligt större än inom grannfastigheterna, dels genom att tillbyggnaden kom att sträcka sig längre ner mot vattenbrynet än den omgivande bebyggelsen.

När det gäller hanteringen av interiören i ursprungsbyggnaden och i dess 1940-tals tillbyggnad, skulle dessa förändringar idag betraktas som såväl ovarsamma som, till vissa delar, förvanskande. När det gäller ursprungsbyggnaden kom framför allt den för byggnadstypen så karaktäristiska sexdelade planen att bli svåräst eftersom förhållanden stora delar av den bärande timmerstommen togs bort. Även hanteringen av utemiljön var, utifrån dagens förhållningssätt, ovarsam och förvanskande.

Efter 1980-talets omfattande förändring har anläggningen fortsatt att genomgå successiva förändringar av mindre karaktär, anpassade till samtidens lagkrav, gestaltningspreferenser och önskemål om förbättrad komfort.

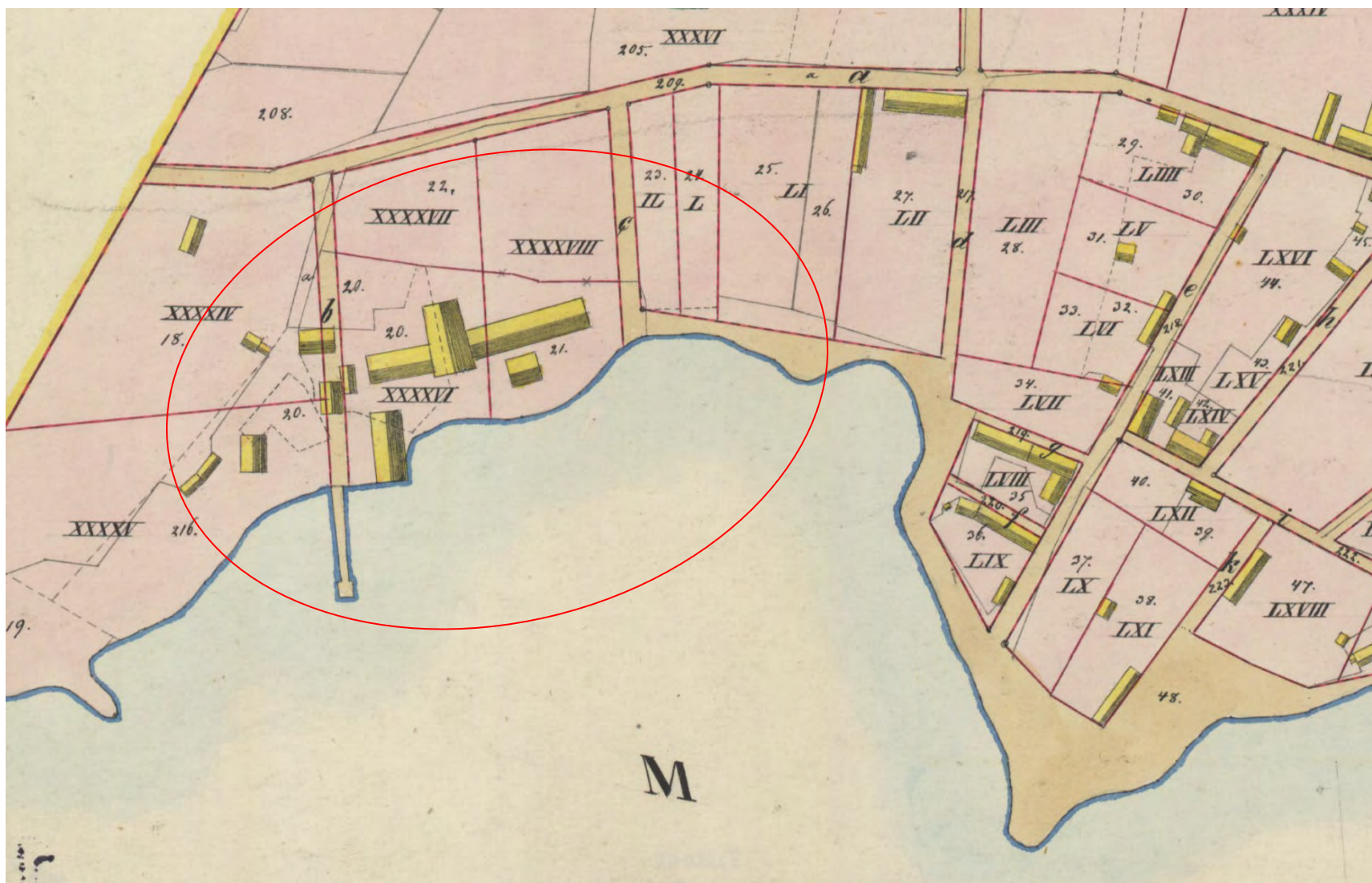
"Specialkarta över Sigtuna", upprättad av N.G. Werming år 1813. Området där kvarteret Guldet ligger, är inringat med rött. Bebyggelse och markutnyttjande stämmer väl mot 1810 års karta på föregående sida. Källa: Alvin-portal.org.

Utsnitt ur "Karta öfver Sigtuna med dertill lydande egor", daterad 1857. Området där kvarteret Guldet ligger, är inringat med rött. Enligt kartan ligger det nu ett tegelbruk invid garverierna och på ungefär på samma plats där Guldet 17 ligger idag. Källa: Stockholms Länsmuseum.

Utsnitt ur "Plan till reglering av Sigtuna stad", upprättad av K. E. Markström 1857 och fullbordad 1862. Området där kvarteret Guldet ligger, är inringat med rött. Bryggan/piren finns på plats och kan fungera som orientering för var dagens bebyggelse inom Guldet 17 är belägen. Källa: Lantmäteriet.

Utsnitt ur den häradsekonomska kartan, upprättad runt sekelskiftet 1900. Området där kvarteret Guldet ligger är inringat med rött. Byggnaderna består av Kapten Johannsons villa med tillhörande komplementbyggnader. Den närmast vattnet är riven, men den övre ligger idag kvar på grannfastigheten Guldet 18. På kartan återfinns den brygga/pir som hör till sommarmöjesanläggningen. För att, från Stora vägen, nå ner till Johannsons villa har en ny väg anlagts. Den leder förbi byggnadens västra gavel, kanske vidare ner mot bryggan/piren. Källa: Lantmäteriet.

Fotografi på Kapten Johanssons villa, med Mälaren i bakgrunden år 1909. Huvudbyggnaden ligger till vänster i bild och till höger finns ett mindre bostadshus som vid tiden hörde till anläggningen. (Byggnaden ligger kvar än idag, men här nu till grannfastigheten.) Mellan de båda bostadshusen ligger en stenkällare och längst till höger i bild anas gaveln på en ekonomibygnad. Framför huvudbyggnaden finns en gräsrunnel och i övrigt är marken där grusad. Fotot ingår i Arvid Drakes fotosamling. Källa: Sigtuna Museum.

Fotografi på Kapten Johanssons villa, med Mälaren i bakgrunden år 1910. Bilden visar i princip samma sak som föregående bild, men ett år senare har det lilla bostadshuset, som tycks ha uppförts något år tidigare, försetts med en fasadbeklädnad. Fotot ingår i Arvid Drakes fotosamling. Källa: Sigtuna Museum.

En snarlik bild i förhållande till den föregående, men här ser man också den ekonomibyggnad som i början av 1900-talet låg nere vid vattnet. Kanske var den en rest av garveri- och/eller tegelbruksverksamheten. Fotot ingår i Arvid Drakes fotosamling. Källa: Sigtuna Museum.

Utsnitt ur fotografi taget från vattnet 1911. Fotograf är Samuel Lindskog. Fotot ingår i Örebro Läns museums fotosamling. Kapten Johanssons villa är inringad med rött. Ute i vattnet, intill bryggan/piren ligger sommarmjets badhus. Källa: Digitalt museum.

Vy mot Kapten Johanssons villa, sedd från isen i februari 1913. Intill brygga/piren ligger ett badhus. På bilden kan man ana den ovanliga entrélösningen till villan, bestående av en utanpåliggande portal/farstu på husets östra gavel. Lösningen har alltsedan dess varit styrande för hur man går in i byggnaden. Fotot ingår i Arvid Drakes fotosamling. Källa: Sigtuna Museum.

En sommarvy mot Kapten Johanssons villa, sedd från ångbåtsbryggan i maj 1913. Vid denna tid sträckte sig villans tomt hela vägen ner till sjön, även om strandremsan arrenderades av staden. Fotot ingår i Arvid Drakes fotosamling. Källa: Sigtuna Museum.

Vy uppifrån Sigtunastiftelsens höjd hösten 1917, ner mot Kapten Johanssons villa och Mälaren. På bilden framgår hur vägen ner till villan, från Stora gatan, löper förbi dess västra gavel. Fotografi ut Arvid Drakes samling. Källa: Sigtuna Museum.

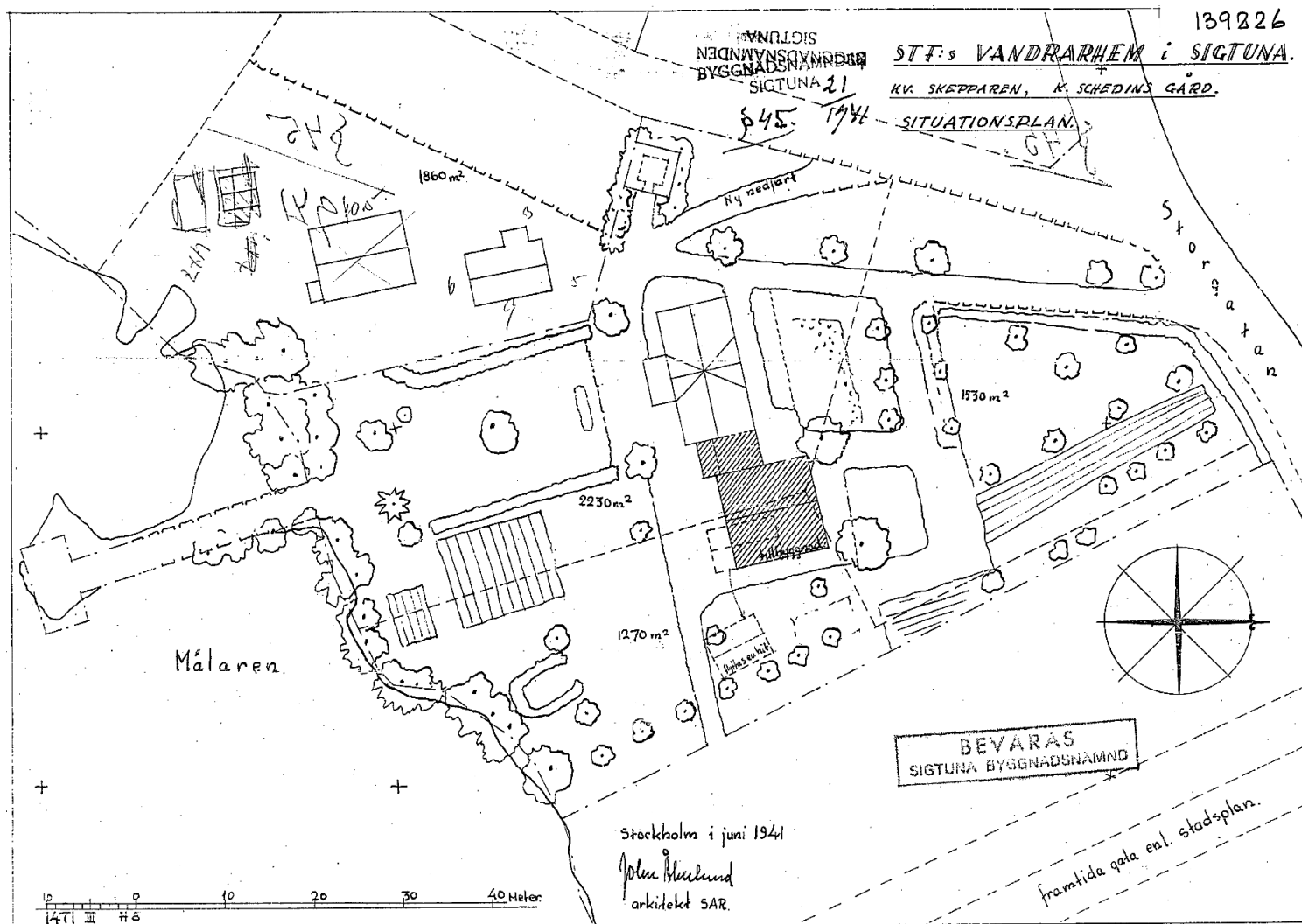
Odaterat vykort. Att döma av föregående bild, bör förlagan till vykortet vara taget vid ungefär samma tid, det vill säga runt decennieskiftet 1920. Källa: Internet.

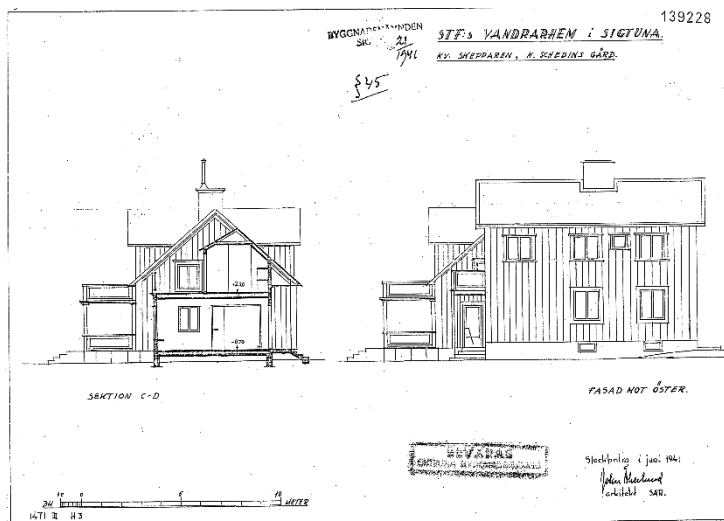
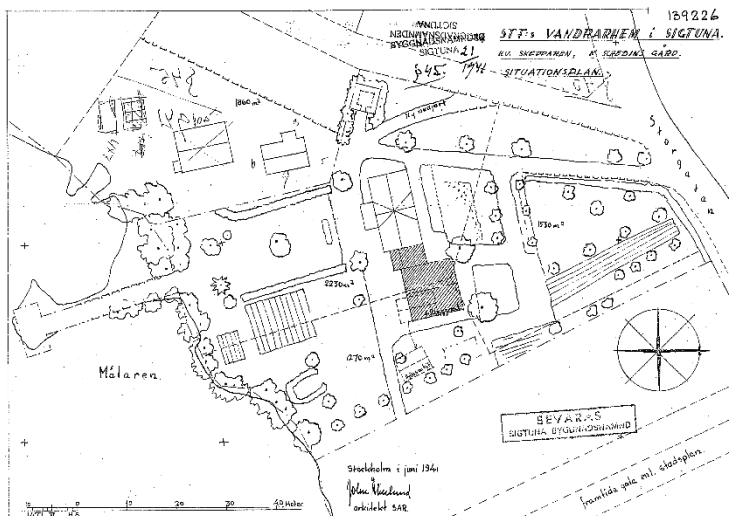
Utsnitt ur 1930 års stadsplan (DPL C4), där det tydligt framgår vilken bebyggelse som fanns på platsen och hur marken var utformad vid denna tid. Kapten Johanssons villa, med tillhörande servicebyggnader, låg ensam på platsen och hela anläggningen vänder sig mot Mälaren i söder. Källa: Stadsarkivet.

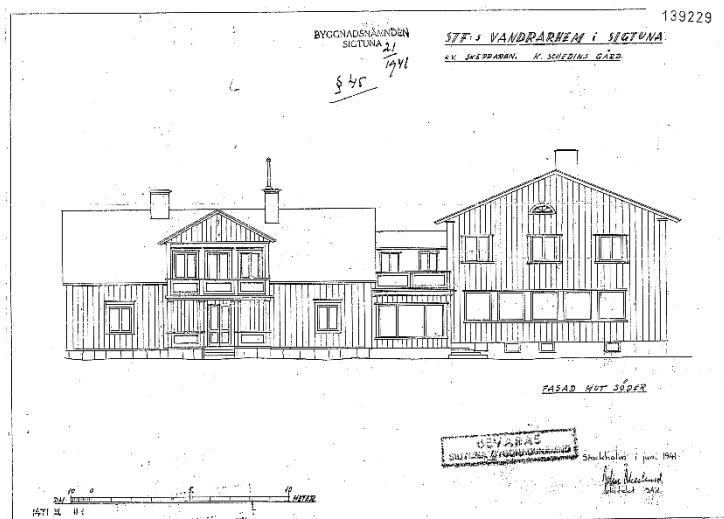
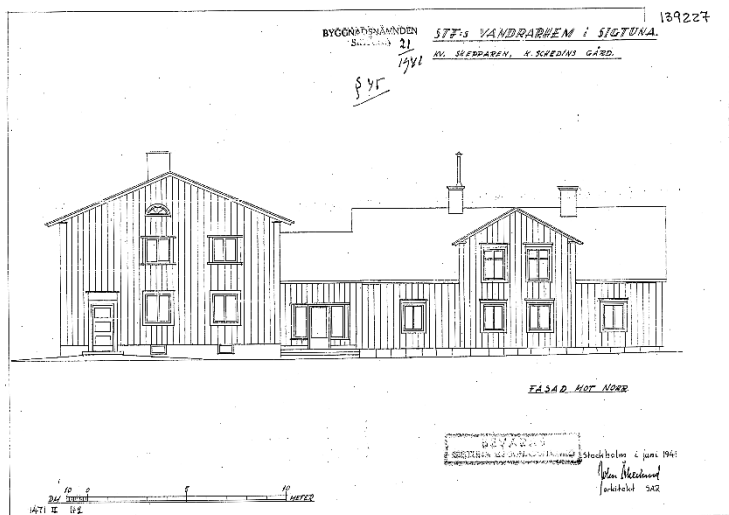

Situationsplanen för hur den före detta sommarmöjesanläggningen skulle organiseras, i samband med att den byggdes till och omdanades till ett av STF:s första vandrarhem. Planen är daterad 1941. Det framgår av ritningen hur arkitekt John Åkertund valde att bibehålla villans sidoordnade entré genom att bygga till den på dess östra sida. Han lät dock riva den ovanliga entrébyggnaden och uppföra en ny. I övrigt bibehålls den anlagda trädgården. Källa: Sigtuna kommuns stadsarkiv.

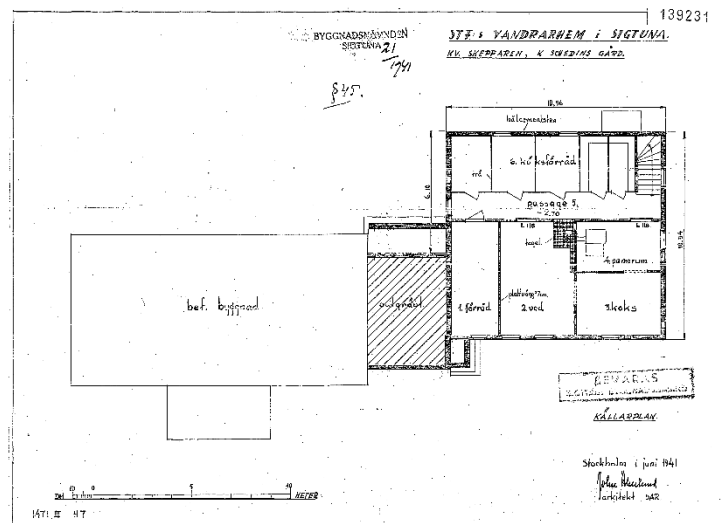
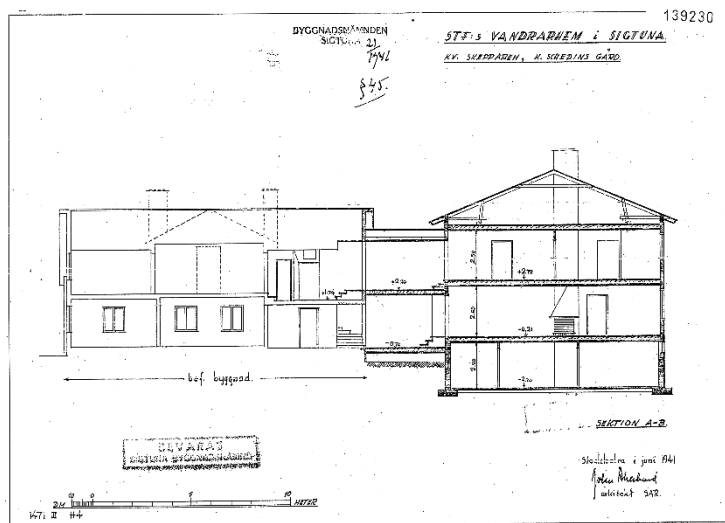

Till vänster: Arkitekt John Åkerlunds situationsplan (samma som sidan tidigare). Till höger: Tillbyggnadens fasad mot öster, daterad 1941.

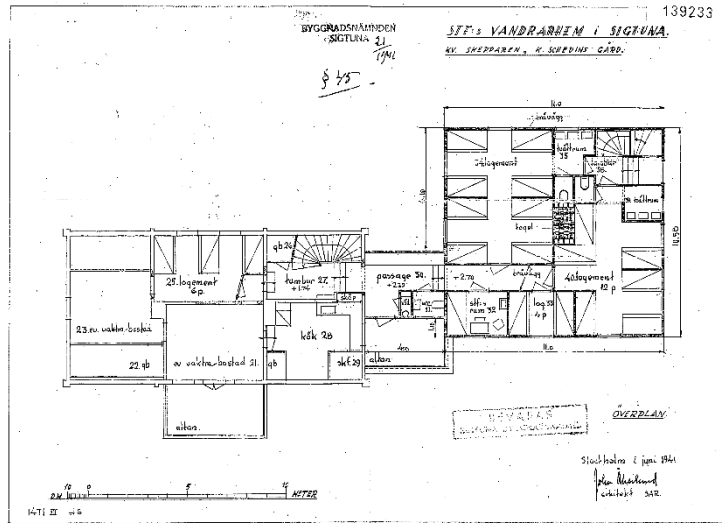
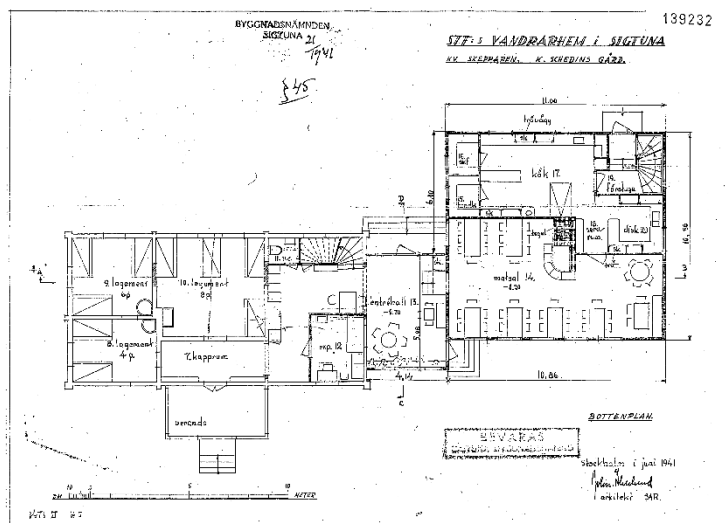

Till vänster: 1941 års tillbyggnad med fasadändringar mot norr. Till höger: 1941 års tillbyggnad med fasadändringar mot söder.

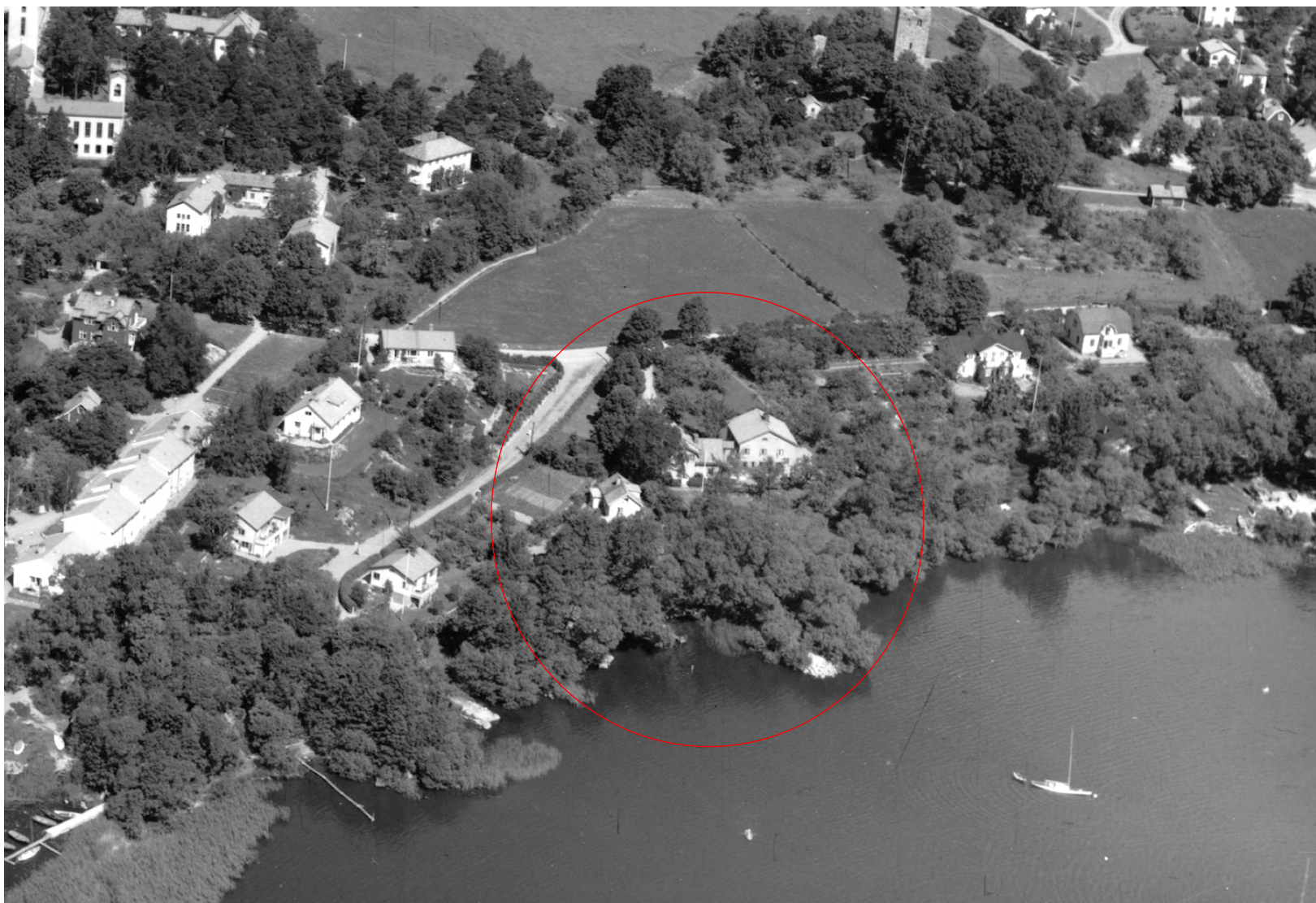

Till vänster: 1941 års öst-västra sektion. Till höger: 1941 års tillbyggnad med källarplan.

Till vänster: 1941 års entréplan. Till höger: 1941 års övre våningsplan.

Odaterad flygbild över kvarteret Guldet, med vandrarhemmet mitt i bilden. (Bilden är beskuren.) Källa: Stockholms länsmuseum.

Vykort på Sigtuna vandrarhem, daterat 1956. Bilden är tagen söder och visar fasaden mot Mälaren. Bilden är tagen från Källa: Sigtuna museum.

Odaterat vykort, men att döma av föregående bild tycks fotot vara från 1950-talet. Källa: Internet.

Flygfoto från ca 1960. Området där kvarteret Guldet ligger; är inringat med rött. Den ursprungliga vägen, från Stora vägen ner till Kapten Johanssons villa finns fortfarande kvar och strandpromenaden är ännu inte anlagd. Källa: Lantmäteriet.

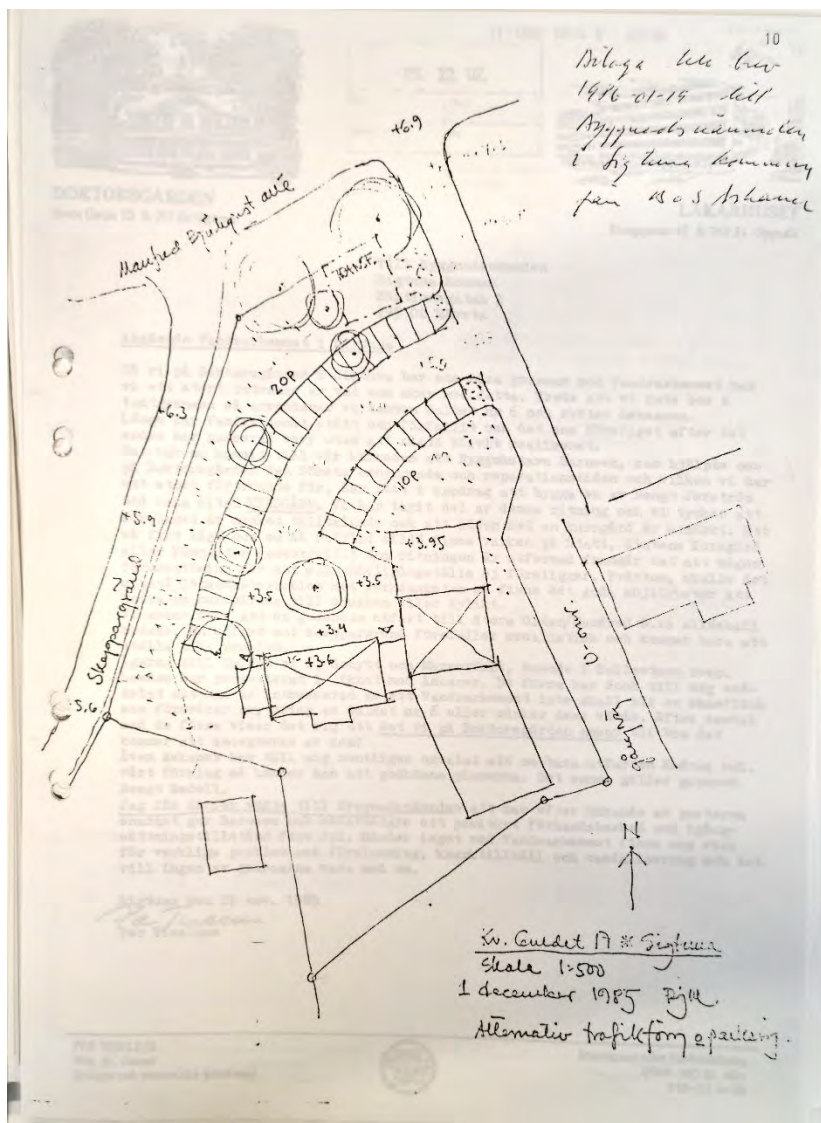
Flygfoto från ca 1975. Området där kvarteret Guldet ligger; är inringat med rött. Den ursprungliga vägen, från Stora vägen ner till Kapten Johanssons villa finns fortfarande kvar och strandpromenaden är ännu inte anlagd. Bryggan/piren ut i vattnet avtecknas tydligt. Källa: Lantmäteriet

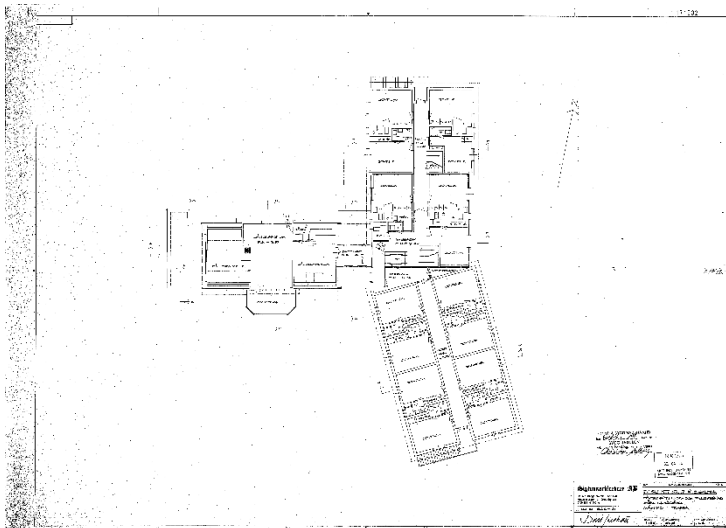
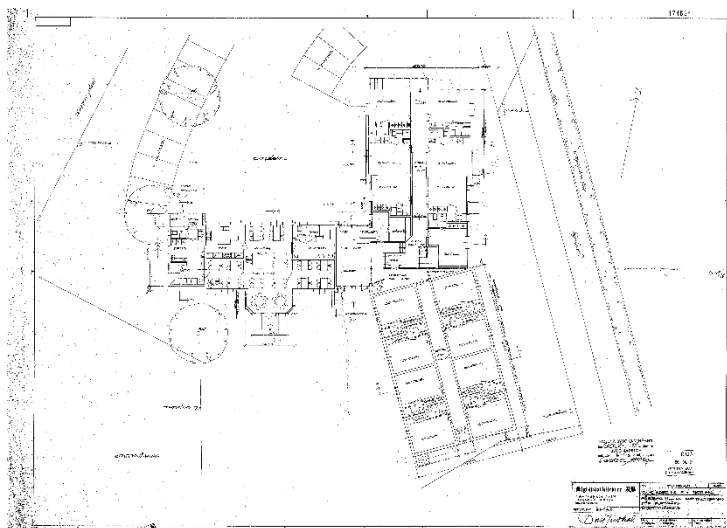
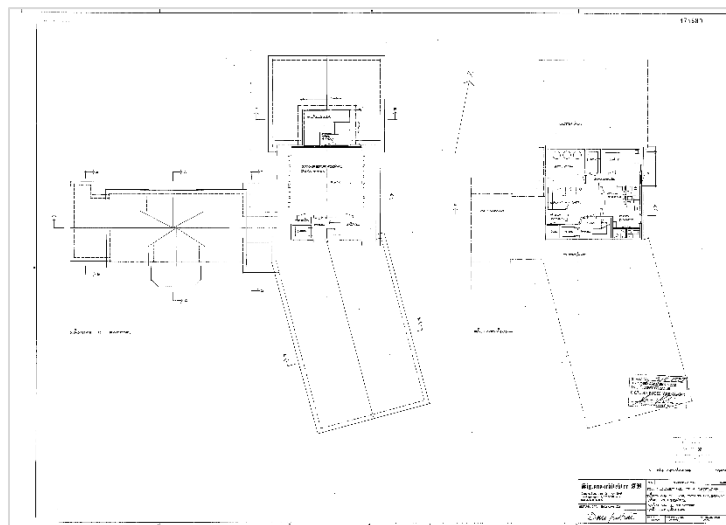
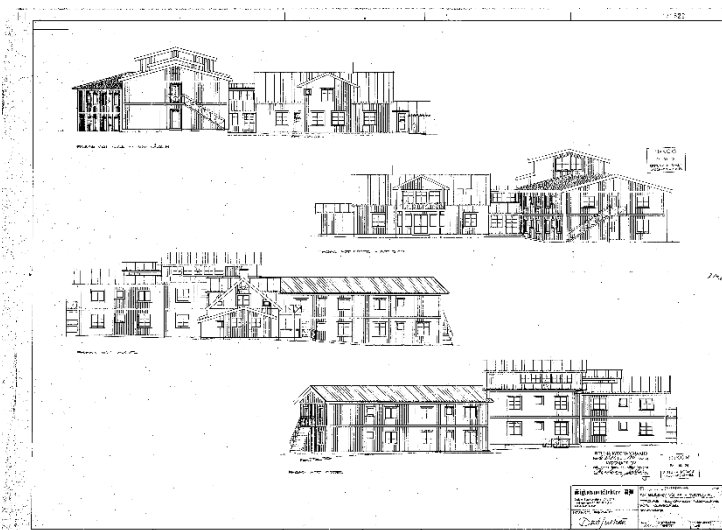
Utsnitt ur ekonomiska kartan, upprättad 1981. Området där kvarteret Guldet ligger, är inringat med rött. Källa: Lantmäteriet.

Bildtext Nybyggnadskarta, daterad 1986. Källa: Sigtuna museum.

Plan- och fasadritningar från 1996 års bygglovhandling, inför att det före detta vandrarhemmet skulle byggas om till konferensanläggning. Förändringarna i den befintliga bebyggelsen var relativt omfattande. Källa: Sigtuna kommun.

Fastighetens kronologi

Årtal	Händelse
Före 1823	Före 1823 ägs tomterna i Västra kvarteret nr. 41, 42, 43 och 45 av olika ägare. Redan 1815 ägdes dock nr 42 och 43 av garvaränskan Johanna Helena Holm, vilket troligtvis innebär att det redan vid denna tid fanns ett garveri på dessa tomter. 1817 köpte hennes andre man (Johan Sundelius) till tomt nr, 45. Redan 1763 köpte garvaren Fredric Dahlström tomt nr. 43 och möjligen var det då som garveriet anlades.
1823	Johanna Helena Holm och hennes tredje man, garvaren och tillika rådmannen Hans Ahlberg, köper tomt nr 41 och är därefter ägare till Västra kvarteret nr. 41, 42, 43 och 45. Efter hans död hinner hon gifta om sig med ytterligare två garvare, innan hon själv avlider 1853. Med största sannolikhet fanns det då ett garveri på platsen.
1856	Johanna Helena Holms siste make, Elias Schöldmark, säljer tomterna 41,42 och 43 (45 omnämns inte) till lantbrukaren Carl Forell och skolläraren Johan Wilhelm Westin. I köpet ingick garveriet och tegelbruket. Till gården hörande åker samt den av staden upplåtta marken intill strandstranden, där tegelbruket är beläget.
1857	På en karta över Sigtunas ägor kallas den udde där Guldet 17 ligger för "Lundbergs udde" och på densamma ligger ett "tegelbruk".
1859	Carl Forell säljer sin del av tomterna 41, 42 och 43 (45 omnämns inte) till sin bror lantbrukaren Gustaf Forell.
1862	Johan Wilhelm Westin säljer sin del av tomterna 41, 42 och 43 (45 omnämns inte) till förre inspektorn Fredric Christopher Drangel. Han tycks därefter ha drivit tegelbruket.
1867	Förre nämndemannen Jan Jansson köper tomterna på exekutiv auktion och för över dem till Dragels son Johan Anders Julius Drangel.
1872	Johan Anders Julius Drangel säljer Västra kvarteret nr. 41, 42, 43 och 45 samt marken utmed sjöstranden som arrenderas från staden, till ångfartygsbefälhavare Carl Richard Johansson.
1884	Senast detta år uppfördes, enligt stadens förnyelse- och bevarandeplan, den sommarvilla som fortfarande är en del av bebyggelsen på fastigheten.
1898	Carl Richard Johanssons sterbhus säljer Västra kvarteret nr. 41, 42, 43 och 45 samt marken utmed sjöstranden som arrenderas från staden, till förre vinhandlaren Carl Erik Lindstedt.

1901	Carl Erik Lindstedts änka Hilda Carling säljer Västra kvarteret nr. 41, 42, 43 och 45 samt marken utmed sjöstranden som arrenderas från staden, till fröken Matilda Hising.		brandsäkerhets- och hygienkrav, vilket påverkar projektets utformning. Projektet tycks i övrigt ha varit förhållandevis ovarsamt utifrån dagens syn på varsamhet och förvanskning. Att döma av dokument i stadens arkiv tycks bebyggelsen ha nyttjats som vandrarhem igen efter att stiftelsens elever flyttat därifrån.
1920	Matilda Hising säljer Västra kvarteret nr. 41, 42, 43 och 45 samt marken utmed sjöstranden som arrenderas från staden, till grosshandlare Mårten E. Liander.	1980	Sigtuna kommun utfärdar (tio år senare!) besiktningsbevis för ombyggnaden av vandrarhemmet till elevhem.
1941	Arkitekt Johan Åkerlund upprättar ett om- och tillbyggnadsförslag, med syfte att konvertera den före detta sommarvillan till ett vandrarhem i Svenska Turistföreningens regi. Äldre vykort och fotografier bekräftar att ombyggnaden utfördes och att det bedrevs vandrarhemsverksamhet inom fastigheten. Projektet innebar att den befintliga sommarvillan byggdes till mot öster med en för tiden karaktäristisk volym i två våningar, i en stildräkt av uppmjukad funktionalism. Den till synes prunkande trädgården lämnades i övrigt relativt intakt. Interiört inreddes sommarvillan med bostadsrum, men strukturella förändringar tycks ha begränsats till att dörrar sattes igen och att några nya togs upp.	1982	Sigtuna kommun köper fastigheten Guldet 9 av Sigtunastiftelsen. I stadens inventering detta år dateras det före detta sommarnöjeshuset till 1897 och tillbyggnaden till 1941. Det före detta bostadshuset kallas för "Hissing-ska gården". (Fastighetsbeteckningen är nu Guldet 9.)
1970	Arkitekt Lars Åkerlund upprättar, i samarbete med Johan Åkerlund, ett ombyggnadsförslag för att modernisera och anpassa vandrarhemmet till att fungera som ett provisoriskt elevhem åt Sigtunastiftelsen, i väntan på att de ska uppföra ett nytt elevhem. Ombyggnaden aktiverar lagkraven om förhöjda	1984	Sigtuna kommun lägger ut Guldet 9 till försäljning.
		1985	Guldet 9 styckas i två fastigheter: Guldet 17 och Guldet 18. Ett förslag till om- och tillbyggnad av den befintliga bebyggelsen inom fastigheten tas fram. Syftet är att iordningställa en kursgård i det före detta vandrarhemmet. Arkitekt är Sigtunaarkitekter AB (Doris och Bengt Jerström). Initiativtagare är fastighetsägaren Jakob Barosen. Inför stadens förhandsbesked om projektet lämnar museet ett yttrande angående förslaget, där man anger att man inte har något att erinra om den före-

slagna förändringen, utöver att den ligger i närheten av svarta jorden, varför man bör genomföra en arkeologisk utredning, och att färgsättningen av bebyggelsen ska ske i samråd med stadsarkitektkontoret och museet.

1986

Fastighetsägaren lämnar in en bygglovsansökan som i huvudsak överensstämmer med de handlingar som lämnades in vid begäran om förhandsbesked året innan. Markplaneringen är dock delvis förändrad: I 1985 års förslag angjordes fastigheten från Skeppargatan, men nu ligger infarten istället via en breddning av den befintliga gångvägen. Ändringen utfördes troligtvis på grund av ett förslag om detta som inkommit till staden från grannarna i området.

Även detta år skriver museet ett yttrande, där man påtalar att om- och tillbyggnadsförslaget är en våning högre och ett par meter högre än vad som medges i det nya stadsplaneförslag som ligger framme och i stadens bevarandeplan. Dessutom anser museet att omfattning och utformning dels spolierar delar av trädgården, dels bryter bebyggelsemönstret i kvarteret, men eftersom museet redan lämnat ett yttrande året innan väljer man att respektera innehållet sitt tidigare yttrande.

Byggnadsnämnden beslutar 1986-06-17 att ge bygglov för om- och tillbyggnaden, trots att förslaget strider mot såväl gällande som kommande stadsplan. För att möjliggöra projektet beslutas istället att den nya stadsplanen, som redan varit ute på samråd, ska anpassas till byggprojektet.

Om- och tillbyggnadsförslaget innebär att befintlig bebyggelse kompletteras med ytterligare byggnads-

kroppar och att den befintliga bebyggelsen förändras. Museet nämner inte något i sitt yttrande om hur den ursprungliga timmerbyggnaden hanteras i om- och tillbyggnadsförslaget, men förslaget, som senare genomförs, innebär bland annat att delar av den bärande timmerstommen tas bort.

Enligt länsstyrelsens beslut skulle en provgrävning utföras norr om bebyggelsen, men det är vid upprättandet av denna handling oklart någon arkeologisk utgrävning genomfördes.

1987

Kommunen antar en ny detaljplan för *Kvarteret Guldets och Strandpromenaden*.

1996

Kommunen beslutar om en kompletterande detaljplan som innebär att marklovplikt införs för fällning av stora träd inom fastigheten.

2008

Verksamheten 32 Rum & kök startar inom fastigheten.

2021

Sigtuna Guldets Holding AB bildas.

FASTIGHETENS KULTURVÄRDEN

Kulturhistorisk karaktärsbeskrivning

Dagens bebyggelse och markplanering inom fastigheten är i huvudsak resultatet av 1900-talets successiva och relativt omfattande om- och tillbyggnad av det sommarnöje som under (troligtvis) 1870-talet etablerades på platsen. Av de föregående näringsverksamheterna, bestående av garveri och tegelbruk samt jordbruksodling, finns ingenting kvar utom den brygga/pir som skjuter ut i Mälaren.

Vid 1900-talets början låg sommarnöjet, med hus och en omgivande trädgård, utanför staden och relativt fritt i det dåvarande natur- och odlingslandskapet som släntande ner mot Mälaren. Den stora villan låg då i direkt anslutning till stranden med den egna brygga/piren och det tillhörande badhuset. Idag är hotell- och konferensanläggningen omgiven av den närliggande villa- och småhusbebyggelsen, som till stor del är uppfört på mark som en gång i tiden hört till det före detta sommarnöjet. Det före detta sommarnöjet med dess tillbyggnader har blivit en byggnad i mängden, om än något större, i det bostadsområde där det ligger.

Hotell- och konferensanläggningen karaktäriseras således av 1900-talets relativt omfattande och i viss mån ovarsamma om- och tillbyggnader. För den som är insatt i områdets bebyggelseutveckling och den för sekelskiftet 1900 starka vurmen att anlägga sommarnöjen med glasverandor vid vatten, går det dock fortfarande att förstå och även ana hur sommarnöjesanläggningen en gång sett ut och hur den varit en värdefull del av Sigtunas front mot Mälaren.

Kulturvärdesbeskrivning

Kulturvärdet hos en fastighet består i allmänhet av flera delvärden. Nedan beskrivs de delvärden som återfinns hos dagens hotell- och konferensanläggning. Värdena är delvis kopplade till områdets historiska utveckling, dels till områdets läge i förhållande till staden.

- Kvarteret Guldet, tidigare Sigtunas Västra kvarter, **ligger utmed en av stadens historiska infarter, såväl land- som sjövägen**, och har en lång kontinuitet som ett av Sigtuna stads närområden. Det gör att området som helhet besitter **traditionsbärande värden** för Sigtunas historiska identitet.
- Det sommarnöje från (troligtvis) 1870-talet som dagens hotell- och konferensanläggning baseras på, bär på **berättelsen om och minnet av den sommarnöjesepok som kom att bli så betydelsefull för vattennära lägen** utmed Mälaren och kustbandet under det sena 1800-talet och tidiga 1900-talet. Det gör att Guldet 17 och dess närområde besitter **socialhistoriska och samhällshistoriska värden**, även om de är relativt svåra att utläsa för den som inte är inläst på Guldets utvecklingshistoria.
- Än i dag är Guldet 17, liksom under sommarnöjesepoken, **en viktig del av stadens front mot vattnet**. Tillsammans med övrig bebyggelse väster om staden utgör bebyggelsen inom Guldet 17 fasaden mot vattenrummet. Det gör att Guldet 17 besitter **identitetsskapande värden** för Sigtuna stad.
- Bebyggelsen inom Guldet 17 utgör **ett intressant koncentrat av 1900-talsbebyggelse** och hur man under detta sekel förhållit sig till stadsbyggande. 1900-talets tillägg är gestaltade av för Sigtuna namnkunniga arkitekter, men de arkitektoniska värdena är trots det begränsade. Däremot besitter bebyggelsen **ett visst samhällsbyggnadshistoriskt värde** genom dess förändringshistorik.

REKOMMENDATIONER OCH RIKTLINJER

Nedan angivna rekommendationer och riktlinjer baseras på förutsättningen att fastigheten är tänkt att genomgå en så pass omfattande förändring att det krävs en ny detaljplan.

Övergripande förhållningssätt

Som ett övergripande förhållningssätt gäller att följa riktlinjerna i den nyligen framtagna och antagna bevarande- och förnyelseplanen för Sigtuna stad.

Utöver vad som anges i bevarande och förnyelseplanen, rekommenderas att:

- Tillkommande byggnader hålls tillräckligt långt från Stora gatan och strandpromenaden, så att siktlinjer utmed dessa stråk hålls öppna.
- Höjden på tillkommande bebyggelse studeras noga, så att den anpassas till sitt sammanhang och omgivning.

Byggnader och bebyggelseelement att värna

Nedan anges byggnader och byggnadselement som av kulturhistoriska skäl är värdefulla att värna i samband med förändringar inom fastigheten.

- Huvudbyggnaden till det före detta sommarnöjet. Byggnaden är hårt och ovarsamt ombyggd, men minner om sommarnöjesepoken. Varken byggnadens nuvarande exteriöra eller interiöra gestaltning behöver dock värnas av kulturhistoriska skäl.

Trädgårdselement och utrustning att värna

Nedan anges trädgårdselement och trädgårdsutrustning som av kulturhistoriska skäl är värdefulla att bibehålla och värna i samband med förändringar inom fastigheten.

- De båda grindstolparna av huggen natursten som idag står på ömse sidor om infarten till fastighetens parkering. De kan ha hört till sommarnöjet, men då stått på en annan plats. Därför kan de återigen flyttas till en annan plats utan att kulturvärdena minskar.
- Stenkällaren i tomtens västra kant.
- Kvarnhjulet av natursten som ligger på den södra gräsmattan. Det kan härröra från tidigare verksamheter på platsen, men kan flyttas till ett annat läge utan att minska kulturvärdena.

Lyfta fram, stärka och förädla

Nedan beskrivs karaktärsdrag som det av kulturhistoriska skäl är särskilt värdefullt att lyfta fram, stärka och förädla.

- Bibehåll och förstärk den visuella och fysiska kopplingen mellan fastigheten och bryggan/piren ute i Mälaren.
- Återskapa karaktären av den trädgård, med nytto- och prydnadsväxter samt (frukt?)träd, som en gång funnits vid sommarnöjet. På sätt kan berättelsen om densamma stärkas.
- Återskapa bebyggelsens visuella möte mot Stora gatan, där sommarnöjets huvudbyggnad, med sin framförvarande odlings-trädgård, tidigare utgjorde ett för stadsbilden tydligt motiv.
- Återskapa en välkomnande front mot Mälaren, på samma sätt som glasverandan på sommarnöjets huvudbyggnad en gång fungerade som blickfång och smycke för förbipasserande.

KÄLLOR

Internet

<https://karta.sigtuna.se/>: Satellitbild över Sigtuna. Besökt i januari 2022.

<http://digitalastadsmuseet.stockholm.se/fotoweb/>: Historiskt bildmaterial.

<https://app.raa.se/open/fornsok/>: Information om registrerade fornlämningar och fornfynd, besökt i januari 2022.

<https://historiskakartor.lantmateriet.se/>: Historiskt kartmaterial. Besökt i december 2021.

<https://www.raa.se/app/uploads/2017/08/Kulturmilj%C3%B6analys.pdf>: Kulturmiljöanalys: En vägledning för användning av DIVE-analys.

<https://www.google.se/maps/preview>: Foton på fastigheten. Besökt i januari 2021

<http://www.alvin-portal.org/alvin/home.jsf?dswid=-9164>: Äldre kartor över Sigtuna.

<https://www.svenskaturistforeningen.se/om-stf/historia/>: Information om vandrarhemmens historia.

<https://sigtunastiftelsen.se/om-oss/arkitektur/>: Information om arkitekt John Åkerlund.

Otryckta källor

Sigtuna stadsarkiv. Ärendehandlingar, stads- och detaljplaner.

Sigtuna museums samlingar. Äldre fotografier och ärendehandlingar.

Tryckta källor

Bevarande och förnyelseplan för Sigtuna stad, Btn 2018/0807-219:S, KS/2018:491, Beslutad i kommunfullmäktige 28 november 2019 § 139

Eriksson Hultén, Karin, *Resande i arkitektur: John Åkerlunds liv och verk*, Umeå: Institutionen för konstvetenskap vid Umeå universitet, 2004 (diss).

Reinar, Dag Arne, *Kulturmiljöanalys: En vägledning för användning av DIVE-analys*. Rapporten är ursprungligen framtagen av norska Riksantikvaren. Kan laddas ner från RAÄ:s webbsida:
<https://www.raa.se/app/uploads/2017/08/Kulturmilj%C3%B6analys.pdf>

